

Professionella ställföreträdare i Linköpings kommun

Förslag till överförmyndarnämndens beslut

1. Överförmyndarnämnden beslutar att ge Överförmyndarenheten uppdrag att anlita privat aktör för uppdrag som god man och förvaltare i de fall då ideell god man eller förvaltare inte är möjlig eller lämplig att anlita.
2. Överförmyndarnämnden beslutar att ge Överförmyndarenheten uppdrag att utforma ett verksamhetsuppdrag till Leanlink att sköta uppdrag som god man och förvaltare, under förutsättning att finansiering kan säkerställas.
3. Överförmyndarnämnden beslutar att följa upp användandet av professionella ställföreträdare ett år efter beslutsdatum.

Ärende

Varje kommun har en skyldighet att rekrytera gode män, förvaltare och särskilt förordnade förmyndare i de fall då det inte går att lösa på mindre ingripande sätt. Idag finns 537 gode män och förvaltare och 48 förordnade förmyndare i Linköpings kommun. Bland de drygt 1000 huvudmännen är det en tredjedel som har en god man eller förvaltare som är över sjuttio år. Komplexiteten i ärendena tilltar och svårigheterna att rekrytera ställföreträdare leder till en akut brist då ideella krafter inte räcker till att möta behovet. På regeringsnivå finns en medvetenhet om utmaningarna och en nationell utredare arbetar med förslag på förändringar. Den aktuella situationen i Linköpings kommun gör att vi måste agera i väntan på att utredningen kommer med skarpa förslag. Överförmyndarnämnden, kommunstyrelsen och kommunfullmäktige föreslås därför besluta om en två års prövoperiod med professionella ställföreträdare genom ett verksamhetsuppdrag till Leanlink och avsätter medel för finansiering av detta.

Beslutsunderlag:

Tjänsteskrivelse – Professionella ställföreträdare i Linköpings kommun, 2021-02-09

Bilaga – Förslag på verksamhetsuppdrag 2021-02-09

Bakgrund

Vem kan få en god man eller förvaltare?

Den som på grund av sjukdom har behov av hjälp att förvalta sin egendom, bevaka sin rätt eller sörja för sin person kan genom beslut i tingsrätten få en god man eller förvaltare. En god man agerar i samförstånd med huvudmannen medan en förvaltare övertar rätten att fatta beslut om t ex ekonomiska tillgångar.

Varje kommun ska enligt regler i föräldrabalken utse en överförmyndare eller överförmyndarnämnd med uppdrag att

- bistå tingsrätten i utredningar om behov av god man eller förvaltare
- rekrytera och utbilda personer för uppdrag som god man eller förvaltare
- utöva tillsyn över hur gode män och förvaltare utför uppdragen så att huvudmannens rätt tas tillvara

Vem antar utmaningen att bli god man eller förvaltare?

En avsevärd del/många av de personer som tar på sig ett uppdrag som god man eller förvaltare har en anknytning till huvudmannen så som vän, bekant eller anhörig. I andra fall är det sociala myndigheter eller vården som uppmärksammar behovet och det blir överförmyndarens uppgift att söka efter en lämplig ställföreträdare. Rekryteringsinsatser har under senare år breddats genom samverkan med kommunens Frivilligcentrum och når idag ut till fler Linköpingsbor genom sociala medier, annonser, riktade kampanjer och aktivt deltagande vid olika evenemang. Ändå är detta inte tillräckligt och väntetider för den ställföreträdare som vill bli utbytt fördröjs i de fall flera tillfrågade avböjer uppdrag. Särskilt under 2020 kan konstateras att byten fördröjts, 53 byten genomfördes mot 2019 års byten som uppgick till 87 stycken. Inom ett par år beräknas ett stort antal rekryteringar behöva göras då det i dagsläget är en tredjedel av alla huvudmän (ca 350 personer) som har en ställföreträdare som är över 70 år.

Uppdraget är av ideell karaktär och för detta utgår ett arvode utifrån svårighetsgrad. Drygt hälften av huvudmännen i Linköpings kommun kan själva stå för arvodet utifrån föräldrabalkens regler, medan knappt hälften betalas av kommunen.

Särskilt krävande uppdrag

Uppdraget som god man eller förvaltare har genom åren blivit allt mer utmanande. Som god man är du personligt ansvarig och ställs inför komplexa situationer som kan kräva omfattande och tidskrävande insatser. Huvudmän med pågående missbruk, svår social misär, hemlöshet eller som befinner sig i en kriminell miljö innebär stora påfrestningar för en god man eller förvaltare.

Under senare år har en lagändring öppnat för möjligheten att ett godmanskap eller förvaltarskap kan avslutas om t ex hot föreligger mot ställföreträdaren.

Uppdrag med olika karaktär

Bedömning av uppdragets svårighetsgrad och komplexitet återspeglas i de olika arvodesnivåer som överförmyndarnämnden beslutat om:

Kategori 1	<p>Förvalta egendom: Enkel ekonomi Ingen eller liten skuldproblematik Få eller inga åtgärder vidtas av huvudmannen som får ekonomiska konsekvenser</p> <p>Bevaka rätt: Huvudmannen är inte aktiv Huvudmannen tar inga eller få beslut om påverkar ställföreträdarskapet Ställföreträdaren kan ha ett antal myndighetskontakter Fungerande samarbete med huvudmannen och anhöriga/övriga</p>
Kategori 2	<p>Förvalta egendom: Relativt enkel ekonomi Kan finnas skuldproblematik Huvudmannen har förmåga att agera självständigt och vidtar åtgärder som får ekonomiska konsekvenser</p> <p>Bevaka rätt: Huvudmannen är delvis aktiv Huvudmannen kan ta beslut som påverkar ställföreträdarskapet Ställföreträdaren har ett antal myndighetskontakter Inga större samarbetssvårigheter med huvudmannen eller anhöriga/övriga</p>
Kategori 3	<p>Förvalta egendom: Ofta komplicerad och/eller ansträngd ekonomi Ofta svår skuldproblematik Huvudmannen har förmåga att agera självständigt och vidtar ofta åtgärder som får ekonomiska konsekvenser</p> <p>Bevaka rätt: Huvudmannen är aktiv Huvudmannen tar beslut som påverkar ställföreträdarskapet Många kontakter med myndigheter och/eller huvudmannen och personer kring huvudmannen Återkommande samarbetssvårigheter med huvudmannen och/eller personer kring huvudmannen</p>

Kategori 4	Huvudmannens agerande eller personer kring huvudmannen förorsakar ställföreträdaren en synnerligen stor arbetsbörda. Uppdraget är på något sätt extra svårt att hantera. Orsaken kan t ex vara att huvudmannen, eller personer kring huvudmannen, upplev som hotfull eller att dennes beteende i andra avseenden förorsakar ställföreträdaren en mycket stor arbetsbörda/påfrestning. Situationen ska bedömas pågå under längre tid.
------------	--

Uppdrag som bedöms tillhöra kategori 1 och 2 kan ofta hanteras av en traditionell ställföreträdare. Uppdrag i kategori 3 och 4 kräver extra av ställföreträdaren och är utmanande på olika sätt. Tingsrätten har nu öppnat för möjligheten att inte förordna om hotbild föreligger men i Linköpings kommun har överförmyndarnämnden endast vid enstaka tillfälle hävdad att ingen ställföreträdare kan föreslås. Här befaras fler ärenden bli aktuella allt eftersom det blir svårare att rekrytera gode män.

Så sker rekrytering idag

Fr o m hösten 2020 har rekryteringsarbetet på Överförmyndarenheten samlats hos en av utredningssekreterarna. Syftet är att ta ett samlat grepp och förkorta tiden från det att en person anmäler sitt intresse till det att personen matchas till ett uppdrag. Utåtriktade rekryteringskampanjer anordnas tillsammans med kommunens Frivilligcentrum.

Överförmyndarnämnden har vid beslut i början på 2020 öppnat för möjligheten att förordna en god man eller förvaltare förmedlad genom den privata aktören Optio AB.

Olika åtgärder för hållbara ställföreträdarskap

Överförmyndarnämnden försöker genom olika åtgärder skapa förutsättningar för gode män och förvaltare.

- Erfarna gode män och förvaltare utses årligen av överförmyndarnämnden till att fungera som mentorer för andra gode män och förvaltare
- Inbjudan i samarbete med Social- och omsorgsnämnden till utbildningar och föreläsningar
- Samarbete med Linköpings god man och förvaltarförening kring fortbildningsinsatser
- Översyn av arvodesnivåer för de mer komplicerade uppdragen

Vad innebär en professionalisering av ideella uppdrag?

Enligt föräldrakalken är uppdrag som ställföreträdare ett frivilligt lekmanuppdrag för vilket ett mindre arvode utgår. Det är alltså inte en anställning och behov av olycksfall- och ansvarsförsäkringar möts upp genom ett frivilligt medlemskap i en intresseförening.

Flera kommuner i landet står inför svåra utmaningar att rekrytera frivilliga ställföreträdare och det har blivit allt vanligare att anlita de få företag som specialiserat sig på att sälja ställföreträdartjänster. Den pågående, nationella ställföreträdarutredningen kommer förhoppningsvis att komma med tydligare vägledning gällande de rättsliga förutsättningarna för professionalisering inom området. Idag är det ett tjugotal kommuner som har inrättat förvaltarenheter för att lösa rekryteringsfrågan, bland dessa både mindre såväl som större kommuner.

Anställnings- och arbetsrättsliga överväganden

Som kommunanställd följer rättigheter och skyldigheter samtidigt som ett förordnande som god man eller förvaltare från tingsrätten innebär andra rättigheter och skyldigheter. Skulle en handläggare missköta sitt uppdrag som ställföreträdare, av oaktsamhet eller med uppsåt, kan personen komma att entledigas från sitt uppdrag av överförmyndarnämnden. Ansvar för den uppkomna situationen följer personen och inte anställningen. Eftersom handläggaren är personligt förordnad gäller också att uppdraget kvarstår även om anställningsförhållandena ändras till dess att en ny företrädare är förordnad. Om handläggaren skulle avlida är det dödsboet som tar över ställföreträdarskapet i avvaktan på att en ny god man eller förvaltare utses.

Risk- och konsekvensanalys

Risker som föreligger idag:

- Huvudmän med behov av stöd får vänta länge och kan i vissa fall bli utan stöd
- En ställföreträdare som vill byta blir kvar i uppdraget längre tid än önskvärt då det är svårt att hitta ersättare.
- Fackliga parter har lyft frågan om rekrytering ur ett arbetsmiljöperspektiv för utredningssekreterarna som pressas av tingsrättens uppmaningar att ta fram ställföreträdare medan frågan upprepas till potentiella ställföreträdare som tackar nej

Risker med föreslagen ändring:

- En kommun får bara ägna sig åt sådant som inte är lagligen reglerat på annat håll enligt Kommunallagen 2 kap 1 §

- Föräldrabalken anger att enskilda personer ska ta på sig ställföreträdarskap
- Ställföreträdare anställda av kommunen är bara anträffbara under kontorstid.
- Arbetsrättsliga oklarheter med personligt ansvar för den anställde.

Möjligheter med föreslagen ändring:

- En förvaltarenhet kan anställa personer med lämplig erfarenhet för uppdraget och har bättre förutsättningar att ge huvudmannen adekvat stöd.
- Tid för rekrytering frigörs på Överförmyndarenheten för att istället arbeta med granskning.
- JO har uttalat sig positivt om förvaltarenheter (2009/10 s 421 ff)

Ekonomiska konsekvenser

Arvode till en ideell ställföreträdare utgår från de av nämnden fastställda riktlinjerna. Att istället anlita professionella ställföreträdare innebär en avsevärt högre kostnad och kan därför bara vara aktuellt i de fall där en ideell god man inte är möjlig eller lämplig. Kostnader för verksamhetsuppdrag till kommunal utförare beräknas till 1,3 mkr per år för 30-40 ärenden vilket ger mellan 32 000 - 43 000 kr per ärende. En ställföreträdare förmedlad av privat aktör i komplicerade ärenden anges till ca 32 000 kr i normalärenden och 60 000 kr i svåra ärenden.

Kommunala mål

Välfärdstjänster med hög kvalitet, tillgänglighet och individen i centrum

I Linköping ges snabb, tillgänglig och korrekt service genom digitala lösningar. Företagens situation underlättas genom effektiva och förutsebara regler. Vård- och omsorgstjänster ges utifrån en helhetssyn på den enskilde. Alla Linköpingsbor kan åldras med värdighet där kommunen tillgodoser dem med störst behov. I Linköping finns många alternativ som individen själv väljer mellan. Det civila samhället är en naturlig samarbetspartner i att skapa fler kontaktytor och ge ett bättre stöd till individen med fokus på närhet och gemenskap. Kommunens välfärdstjänster kännetecknas av trygghet, värdighet och delaktighet oavsett utförare.

Jämställdhet

Befintliga gode män och förvaltare fördelar sig jämt mellan kvinnor och män. I varje uppdrag gör utredningssekreterarna en bedömning av lämplighet för uppdraget, grundat på huvudmannens behov.

Samråd

Förhandlingsenheten är informerad och återkoppling inväntas.

Uppföljning och utvärdering

En försöksverksamhet på två år utvärderas efter ett år och utgör sedan underlag för vidare beslut om en eventuell fortsättning.

Information eller förhandling enligt lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet

Information lämnas vid Kommunledningsförvaltningens MBL 2021-02-17.

Kommunledningsförvaltningen

Petra Hallqvist